

ČAJ

Pro chvíle pohody

LEDEN 2014

Časopis Autorů Jičínska

Kocour a myši

Kocour Tonda honil myši,
ujely mu v mitsubishi.
Zkrátka dnes už o vítězi
rozhodují rychlé vozy.

Zdeněk SALAVA

88

Vážený čtenáři,

máme tady nový rok,
a tak jej přivítejme pěkně zvesela nápaditou poezií pro děti
pana **Zdeňka Salavy**,
autora dvou veselých knížek
„Sloni v porcelánu“ a **„Haf haf párty“**.
Dnešní host se v naší ČAJovně pochlubil,
že už chystá další překvapení pro dětské čtenáře.

Rozhovor poskytl lednovému ČAJi
Pardubák tělem a duší **Lubomír Macháček**.
Jeho literární plodnost je obdivuhodná, i když přiznává, že:
**„V jistém věku člověk pochopí, že jsou důležitější věci,
než jestli napíšete těch svých třicet řádků denně!“**

Tvorbu domácích autorů tentokrát zastupuje
Josef Jindra svou prózou **„Moje rychlá manželka“**.

A protože se blíží termín uzávěrky Řehečské slepice 2014
(v pátek 10.ledna 2014),
tak jsem připomenul i řehečskou tematiku
vzpomínkou na jednoho tamního velikána
ve „vědeckém pojednání“ o géniovi
„Fráňa Franěk – největší řehečský spisovatel všech dob.“

Doufám, že lednový ČAJ přináší aspoň trochu dobré nálady
a přeji všem čtenářům,
aby jim dobrá nálada, optimismus a pohoda
vydržela v celém roce 2014!

Váš
Václav

Zdeněk SALAVA

„Narodil jsem se Chlumci n/Cidl. a věkem patřím už do kategorie seniorů. Na Filozofické fakultě UK jsem vystudoval obor psychologie a po přesídlení do Prahy pracoval jako psycholog ve výzkumu a v dětské poradně. Publikační činnosti jsem se věnoval jen občas – práci na odborných člancích a statích jsem si zpestřoval psaním básniček do různých časopisů pro děti i dospělé, a psaním povídek většinou pro časopis ABC. V posledních letech dávám více přednost životu na venkově v kruhu nejbližších. Proto mám víc času nejen na básničky, povídky ale i delší příběhy, avšak ty na svého nakladatele ještě zatím čekají. Vyšly mi knížky básniček Sloni v porcelánu a Haf haf párty, obě s podtitulem Básničky pro dobrou náladu, které k mému potěšení oslovily dětské i dospělé čtenáře. Právě z těchto knížek jsou vybrány ukázky pro tento časopis. Snažím se dívat na svět s humorem, se smířlivým nadhledem a s laskavostí, i když to někdy není snadné.“

Zdeněk Salava

Veverka a baterka

Psala mi veverka
z Českého Šternberka,
že se jí nedávno
rozbila baterka.
Jí novou poslal jsem
obratem v balíčku,
za pár dní nato čtu
v děkovném psaníčku:

“Zase i za šera
najdu své oříšky,
svítím si na cestu,
na mech a na šišky.
Včera jsem popletla
hajného Vondrušku,
prý ještě neviděl
tak velkou světlušku!”

Na zámku Kačina

Zlobí se Ludvíček
na zámku Kačina,
že se mu z chlebníku
ztratila svačina.

Tu k tomu podotkne
průvodce Kopřiva:
“Prý rytíř bezhlavý
někdy tu strašívá.”

Ludvíček povzdechl:
“Tohle mě nebaví,
když chleba s eidamem
kradou i bezhlaví.”

Zázraky medicíny

Četli si dva hadi z Číny
o zázracích medicíny.
Pojištění řádně platí,
tak proč být dál jedovatí?
Rozhodli se v okamžiku,
už se plazí na kliniku.

Doktor Ling se vřele klaní,
už naslouchá jejich přání.
“Žádný problém, hadí páni,
zázrak je tu na počkání.
Stačí malá operace,
vyjde levně, trvá krátce!!

Výsledek je záhy tady
a ohromil nejen hady.
První z pusy místo jedu
stříká šťávu plnou medu!
Druhý zase mezi kluky
pouští pestré bublifuky!

Kocour a myši

Kocour Tonda honil myši,
ujely mu v mitsubishi.
Zkrátka dnes už o vítězi
rozhodují rychlé vozy.

Ušák a ušák

Jednou v zimě zajíc Dušák
přál si křeslo, pěkný ušák.
Stále běhal do Paky,
ptal se: “Přišly ušáky?”

Marně Dušák ušák shání,
až mu sdělil zajíc Dany:
“Ušáky, a fajnové,
mají přece v Habrové!”

Tam mu řekla paní Krátká:
“Máme ušák pro ušáka
i řidiče Ceplechu,
sjede vám s ním k pelechu.”

Dušák ušák vychutnává,
blaze na něm vysedává.
Už nemusí křížovku
luštit vsedě na bobku.

Kapesné a pesné

Koupil jsem si z kapesného
píšťalku,
z pesného můj pes si koupil míč.
Když jsme vyšli z pizzerie U
HÁLKŮ,
kapesné a pesné bylo pryč.

Cestou k Radotínu

Cestou k Radotínu
ve tři hodiny,
psi dělali psinu,
koně koniny,
až si vrána Berta
sedla na komín,
zakrákala zhurta:
“Dost těch ptákovin!”

Polobotky

Splašily se polobotky,
utíkaly do Sobotky,
utíkaly za uměním,
recitačním soutěžením.
Přes tržiště, přes sídliště,
sálem rovnou na jeviště.

Důkladně se naleštily,
hluboce se uklonily
a už jejich verše znějí
o sluníčku nad alejí,
kde si denně jen tak šlapou,
podpatky jim pěkně klapou.

Nabitý sál tleská, žasne,
porotě je všechno jasné,
ale to už polobotky
utíkají ze Sobotky.
Jejich radost z vystoupení
žádná cena nedocení.

Památníček

Sdělila mi učitelka
s elegancí baletky,
že žakovská knížka není
památníček na pětky.

Já si to však k srdci nevzal,
až těch pětěk bylo moc,
a rodiče chtěli volat
psychologa na pomoc.

Tehdy jsem si prvně řekl:
“Koukej zabrat, lajdáku!
Nač by ti byl v dospělosti
památníček hlupáků?”

O naší krávě

Vyjdu ze vrat a co vidím
– naše kráva v rybníku,
takhle zdálky podobá se
rohatému parníku.

Dál od břehu směle kráčí,
sem tam divně poskočí,
když má vodu skoro po krk,
potěšeně zabučí.

Volám: “Je čas na dojení,
rychle zpátky z výletu!”
Ona na to: “Chci se koupat!
Mléko si kup v marketu!”

Televizní soutěž

Už půl roku každý pátek
v osm večer začíná
oblíbená myší soutěž
PIŠTÍ CELÁ RODINA.

Pišťí máma, pišťí táta,
pišťí čilé dětičky,
poskakují s mikrofonem
v rytmu pop-rock písničky.

Moderátor Jéňa Špiček
vyhlašuje vítěze:
“Dnes jsou první pišťci s hitem
KOCOUR AŽ SEM NELEZE!”

Na přání hit opakují,
sál jim pišťí do noty,
jako cenu přebírají
kakaové piškoty.

Digitál

Táta koupil digitál,
neptejte se, kolik stál.
A kolik tím digitálem
fotil výprav za fotbalem,
máma květin, děda hradů,
bratr řek a vodopádů.
Já jen jeden vodopád,
potom nastal digi – pád...
Máme nový digitál,
neptejte se, kolik stál.

Záskok v cirkuse

Když kůň počtář lehl s chřipkou,
drezér hledal náhradu,
zavolal i Otoušovi,
oslíkovi z Březhradu.

Ten se nejdřív trochu vzpíral:
“Dobře sice počítám,
ale jsem jen prostý osel,
co když něco pomotám?”

V manéži však Otouš zářil,
zvládl všechny příklady,
zatleskal mu i vzácný host,
matematik z Kanady.

A co na to šťastný drezér,
mistr svého řemesla?
“Ještě že jsem měl ten nápad
– spolehnout se na osla!”

Poučení synovi

Podle novin kdekdo z pštrosů
strká hlavu do písku,
soudný čtenář potom neví,
co si myslet o tisku.

Pštros Áda má v tomhle jasno:
“Skloním hlavu občas níž
– do písku ji ale strkat?
Jsem snad blázen nebo myš?”

Nedávno synovi řekl:
“Nejsi přece hloupý kluk!
Hlavu nikdy necpi nikam,
kam ti ji cpe nedouk!”

Lualaba Kongo

Plyne řeka Lualaba,
vlevo Kongo, vpravo Kongo,
a v ní plave ježibaba,
vlevo Kongo, vpravo Kongo,
na hlavě jí sedí žába,
vlevo Kongo, vpravo Kongo,
ježibaba spolkla kraba,
vlevo Kongo, vpravo Kongo,
už nemůže, už je slabá,
vlevo Kongo, vpravo Kongo,
konečně se na břeh sápe,
vlevo Kongo, vpravo Kongo,
a kam šlápne, voda kape,
vlevo Kongo, vpravo Kongo,
zachytí se spadlé lávky,
vlevo Kongo, vpravo Kongo,
počká, až jí uschnou plavky,
vlevo Kongo, vpravo Kongo,
převlékne se v obřím sudu,
vlevo Kongo, vpravo Kongo,
kouká, že má koště v čudu,
vlevo Kongo, vpravo Kongo,
moc se vzteká, vidí rudě,
vlevo Kongo, vpravo Kongo,
zloději jsou asi všude,
vlevo Kongo, vpravo Kongo,
koště je pryč, tím to zvadlo,
vlevo Kongo, vpravo Kongo,
ještě že má na letadlo,
vlevo Kongo, vpravo Kongo,
Lualaba,
Lualaba,
Kongo,
Kongo,
DOMŮ!

„V jistém věku člověk pochopí, že jsou důležitější věci, než jestli napíšete těch svých třicet řádků denně!“

Rozhovor s LUBOMÍREM MACHÁČKEM

S pardubickým prozaikem Lubomírem Macháčkem jsem se poprvé setkal před lety ještě jako začínající autor s porotcem na vyhodnocení literárních soutěží. Od té doby uběhlo několik desetiletí a nyní jsem jeho kolegou ve Středisku východočeských spisovatelů. Když si prohlížím jeho literární curriculum vitae, množství vydaných povídkových knih, románů, próz pro děti a uveřejněných příspěvků v nejrůznějších sbornících, musím před ním a jeho tvorbou smeknout pomyslný klobouk. Požádal jsem jej o rozhovor, aby nám vysvětlil, jak to všechno stíhá.

- Pokud si dobře pamatují, pracoval jste jako psycholog v pardubické ženské věznici. Jste tedy Pardubičák od narození nebo naplavenina? A jak jste se vůbec ke psaní a literatuře dostal?

Jsem rodilý Pardubák, narodil jsem se v domku patřící do čtvrti, které se dříve říkalo Familie. Dětství a dospívání jsem ale prožil v činžáku na Čechově nábřeží kousek od Chrudimky a Bubeníkových sadů, kde jsme bydleli. V tom parku jsem jako dítě probloumal hodně volných chvil, ale čtali jsme tam i fotbal, balili holky a na nedalekém Matičním jezeře hráli v zimě hokej. Člověk tam dostával v různých etapách svého vývoje i leckterá “zasvěcení”. Psát jsem začal na střední škole do gymnaziálního časopisu Hlas a Oxymoron, které vznikly z podnětu Alexandra Tomského. Byl jsem nějaký čas jedním z redaktorů, on tomu šéfoval.

- Jak moc ovlivnilo vaši tvorbu prostředí ženské věznice, kde jste pracoval? Do jaké míry se vaše prózy skutečně staly a jak moc jsou vyfabulované?

Po škole jsem nastoupil jako psycholog do Ústavu nápravné výchovy. Tenkrát to byla věznice pro ženy. Prostředí za mnohametrovou zdí člověka pochopitelně ovlivňuje, v mnohém v něm utlumí běžné věci, které se odehrávají ve standardní společnosti. To víte, že mé angažmá ve vězeňství mělo vliv i na mé psaní. Nebo jinak řečeno, spíš ony rozporuplné pocity. Hlavně jsem nějakou dobu nepsal, nešlo mi to. Byl jsem zařazený ve funkci psychologa, ale zároveň jsem byl příslušníkem sboru. Dlouho jsem tam nevydržel, já uniformy nosím nerad, nějak se v nich necítím. Po čtyřech letech jsem odešel. Říkal jsem si- ještě rok a budeš jiný. Člověk se za těmi zdmi chtě nechtě mění. Dalších patnáct let jsem pracoval v Pedagogicko psychologické poradně a od roku 1990 jsem vedl “manželskou a předmanželskou poradnu” v Pardubicích a později pár let i poradnu krajskou. To byla zajímavá práce.

Psaní je, alespoň se to kdesi píše, sdělování informací pravdivým obrazem. A pravda zachycená uměleckým obrazem může být silnější než realita. Umělecký obraz je dle mého soudu vždycky vyfabulovaný (pomiňme teď onen pejorativní výraz, že si někdo něco vymýšlí), nevytváříte přece kopii. A když vám někdo tvrdí, takhle se to zaručeně stalo, tak to má spíše blíže ke kopii než ke kumštu. Ale z druhé strany- něco se musí stát (přihodit), abyste o tom chtěl psát (a nemusel si jenom vymýšlet).

- Máte stále nové náměty pro svoji tvorbu? A na čem momentálně literárně pracujete?

S přibývajícím věkem se náměty hledají čím dál hůře, ono je to i tím, že život je mediálně zkomercionalizovaný, “profláknutý”, vše již bylo řečeno. Záleží na tom, jak tu či onu látku uchopíte. Na náměty spíš čekám, až ke mně připlují. Zamlada to ovšem bývalo i jinak. V jistém věku člověk pochopí, že jsou důležitější věci, než jestli napíšete těch svých třicet řádků denně.

- Ve SvčS jste členem výboru, pracujete mimo jiné jako redaktor Elipsy. Můžete nám toto literární periodikum blíže představit?

Elipsa už je jenom v archivu, končila číslem 7, šlo o elektronicky šířený občasník. Poslední čísla jsem dělal s Lukášem Vavrečkou. Došel jsem k závěru, že Kruh a Partonyma publikační potřebu v regionu pokryjí. V Partonymě jsem členem redakčního kruhu. Jde o literárně- kulturní

revui, kterou vydá Středisko východočeských spisovatelů ve spolupráci s Katedrou literární kultury a slavistiky na Filozofické fakultě Univerzity Pardubice. Každé číslo, a vyšlo jich doposavad 6, je nějak tematicky zaměřeno. To příští, které už je v podstatě hotovo, přináší téma Pop Art a populární literatura a představuje ukázky žánrově laděných příspěvků.

- Jaké další literární počiny má na svém kontě SvčS? (Partonyma, Kruh, atp.)

Těch akcí je hodně, ale mohu-li zmínit alespoň jednu za všechny, vyzdvihl bych SvčS každoročně pořádaný Umělecký maratón (začíná v říjnu a končí v prosinci), plejádu kulturních setkání, besed a čtení autorů, kde styk s veřejností po celém regionu je opravdu bezprostřední. Rád bych připomněl i antologii Na dva východy (Východní Čechy a Vysočina), která vyšla letos na podzim.

- Jste také členem AIEP (Česká asociace autorů detektivní a dobrodružné literatury). Můžete nám tuto organizaci ve zkratce představit?

Máte pravdu, členem jsem a cením si toho. Mé členství se projevuje ale jen tím, že platím příspěvky. Krimi povídky ovšem píši rád, baví mě to. Ostatně za poslední roky jsem publikoval pod pseudonymem Adam Borek např. knížky Vražedná sešlost nebo Vražedné vábení.

- Zasedáte ještě v porotách literárních soutěží? Co vám porotcování přináší pro vlastní tvorbu? A jak se za ta léta v nejrůznějších porotách změnil mladí adepti literatury? Objevujete nové talenty nebo tvorba spíš upadá do podprůměru, jak se někdy na veřejnosti běduje, že dnešní mladé zajímají jen počítače a facebook?

V porotách zasedám, svým způsobem to chápu jako službu. Už se těším, že žezlo předám těm mladším. Samozřejmě na to nejsem sám. V listopadu byly vyhlášeny výsledky výtvarné a literární soutěže pro děti Pardubické střípky, vyhlášovatelem je Středisko východočeských spisovatelů spolu s Krajskou knihovnou. Sešlo se 154 literárních příspěvků, výtvarných ještě víc. Krajská knihovna pořádá i literární soutěž pro děti Pardubický pramínek, v květnu bude už 20. výročí založení soutěže, u jejíhož zrodu jsem stál a zúčastnil se každého ročníku. Na to jsem hrdý. Ptáte se na talenty. Nepochybně se objevují, ale psaní je řehole a sám vidíte, jaké inspirační zdroje život mladým předkládá. Záleží na nich, po čem sáhnou.

- A co třeba budoucnost knih? Nebojíte se e-knih a třeba toho, že nová generace bude znát klasiky jen ve formě komiksů? Myslíte, že ještě

dnes může “náctileté” oslovit třeba Alois Jirásek nebo Božena Němcová?

E-knih se nebojím, sice nejsem jejich velkým příznivcem, ale to je spíše tím, že mě od obrazovky při delším čtení pálí oči a od vysedávání bolí záda. Pokroku nezabráníte a jsem s tím smířený. Obtížněji vstřebávám tlumočení klasiky prostřednictvím komiksů, není to můj šálek kávy.

- Máte své oblíbené autory a knihy, ke kterým se stále vracíte?

Popravdě občas se vracím ke dvěma autorům: jsou to Ray Bradbury a Raymond Chandler. Bradburyho považuji za klasika nejen sci-fi žánru, obdivuji jeho poetiku, Chandler si mě získal stylem svého vyprávění a atmosférou, kterou umí navodit. Jinak čtu, co mi přijde do ruky a co mi doporučí přátelé. Ze světové klasiky mě například upoutávají Umberto Eco a Haruki Murakami.

- Vaše angažovanost je obdivuhodná. Máte kromě literatury ještě čas na jiné koníčky? A co na to vaše rodina? Cestujete? Chodíte na ryby? Nebo na hokej? A co tradiční rivalita mezi Hradcem a Pardubicemi?

Jsem spíše introvert a už se téměř v ničem neangažuji. Na hokej jsem chodil s tátou jako malý kluk, i na fotbal, teď spíše na ligu koukám. Ale jsem celkem zručný a leccos si ještě dokážu udělat. Hodně mě bavilo pracovat se dřevem, v příbuzenstvu jsme měli truhláře, zdědil jsem po něm asi dvacet hoblíků. Dřív jsem měl na horách u chalupy takový malý sad, ještě se o pár jabloní a slivoní starám, občas si nějaký stromek přeroubuji nebo naočkují letorost. V průběhu času jsem soupeřil s hryzci, kunami, zajíci, se srnci, divočáky, ba i s jeleny, až jsem pochopil, že se s nimi musíme o tu přírodu nějak podělit. A tak se dělím a předávám zkušenosti vnukům.

Hradec Králové je mi v mnohém blízký. Architektonicky je mnohem lépe řešen než Pardubice, ty jsou zaneřáděné kamiony a autodopravou, za desítky let s tím nikdo nic nedokázal udělat. Naopak moc pěkné je Pernštýnské náměstí a okolí starého města. Rivalitu nijak zvlášť nepociťuji.

- Víím, že zabloudíte do žánru literatury sci-fi. Dovedete si představit život na počátku 22.století? A chtěl byste v takovém světě žít?

Výdobytky života si na počátku 22. století dokáží představit jen těžko, žiji s tím, co je k dispozici. Sci-fi povídky už dávno nepíši, před dvěma lety mi vyšla kniha Manželky a jiné ženy, tam jsem čerpal náměty z oblasti současných mezilidských vztahů, ty jsou pro mě i nyní aktuální.

Za rozhovor poděkoval Václav

JOSEF JINDRA: MOJE RYCHLÁ MANŽELKA

Moje manželka je strašně rychlá. Třeba čte mi nahlas tak rychle, že to ani nestačím chápat. Ona ano. Mluví také rychle, ale já rozumím, což je asi tím, že už tuším, co jsem zapomněl udělat a ona mi to připomíná. Ona všechno dělá rychle. Rychle jí a pak mi kouká do talíře, jestli to vůbec sním, aby buď přinesla další chod nebo kbelík na odpadky. Vaří také rychle. Ráno začne a v poledne je se vším hotová. Ale abyste tomu rozuměli: ona při tom navaří na celý týden, zavaří 20 sklenic ovoce a 15 sklenic okurek, uklidí, vyluxuje, vypere a pověsí a abych nezapomněl, někdy ještě převlékne peřiny. Snažím se při tom převlékacím manévru pomáhat, ale nemohu za to, že vždycky držím ten špatný roh bez sypky a ten správný se sypkou mi vyklouzne. Bojím se doby, kdy bude převlékat i mě. Také rychle luští křížovky. Ani moc nepřeháním, že jí ta jedna brožura s křížovkami vystačí tak na jeden večer. No, možná na dva, ale na víc už ne. Trafikant se na ni zdálky usmívá, má v ní jistou tržbu. Topíme pak papírem. Škoda, že bývá tvrdý nebo lesklý. Dřív se sem tam zeptala na nějaký ten slovní výraz, ale teď už je to naopak. Ptám se já a často. A to i na slova, která jsem ještě před pár lety perfektně znal. Přátelé říkají, že mi prý do hlavy leze ten zlý Němec. Ze msty ho píšu s malým "a". Kudy do té hlavy leze, to nevím, ale asi ušima, tedy tím levým, protože na něj špatně slyším. On tam nejspíš nohama uvázl, ale prackama se mi šťourá v neuronech. Také se manželka neskutečně rychle kouká na televizi. A samozřejmě při tom luští křížovky. A ani tak jí ta bedna nestačí obrázky tak rychle ukazovat. Buď si to sama dopředu předmýšlí, nebo sleduje dvě stanice najednou a obě mají co dělat, aby tu logistiku s obrázky zvládly společně. Tenhle odborný výraz mě také znovu naučila ona. Že prý těch blbostí zná z křížovek nespočetně a hrozné je, že je používá. Nepostřehnutelně rychle se podívá a už ví, že tahle košile se do tohohle saka nehodí a už předem ví, že si obléknu svetr, který prý už dávno měl být v popelnici. A také dopředu ví, že mám špinavé boty. S těmi mě přes vrátka nepustí a schová mi klíče. Má v domě spoustu svých skrýší, které by mě ani nenapadly, ale nejsem si jist, zda neví o těch mých a pravidelně je nekontroluje. Může to všechno být také tím, že vidí rychle. Tedy rychleji než já. Když se třeba na náměstí díváme na ten stejný plakát, tak k ní ta písmenka nějak dorazí dřív. Dávám to do možné souvislosti s individuální rychlostí světla. Žádná konstanta světelné rychlosti, ale pěkně individuálně, pro každého jinak. Jako v různých materiálech. Rozhodl jsem se, že na to téma vypracuji vědeckou studii. Nebude to lehké, tolik výpočtů, ale pak už budu moci hrdě říci přátelům, že to mám spočítané. Také s těma ušima

je to podezřelé, protože ona také rychleji slyší a ještě se pak ptá, co jsem vlastně slyšel. Ale studii na to zpracovávat nebudu, co je moc, to je moc. Manželka si také o mně myslí, že všechno dělám hrozně pomalu a říká to i známým. Zatímco já si myslím, že dělám dostatečně rychle. Je to zřejmě a prostě tím, že rychleji vidí a má pak při registraci vjemů na sítnici v proluky, což je diskontinuita času a dá se tedy takto experimentálně prokázat. Budu o tom přemýšlet. Ale teď zas trochu zpátky : když už můžu jít přes ta vrátka na pivo a jdu docela pomalu, křičí za mnou, abych tak nehnal, že mě zase rozbolí to koleno. Tak jak to tedy s tou rychlostí vlastně je? Je tedy situačně podmíněná? Nebo jak kdy? Peníze si беру jako na jedno pivo, ale ona přesně ví, že na tři. Rychle mě prokoukne. To už snad od malička, protože jsme vyrůstali přes jednu ulici. Také rychle chodí a já za ní teď poskakují s vláčeným kolenem jako ta příslovečná střelená koroptev. Jsem já vůbec v něčem rychlejší ? Ale ano. Ona nikdy nedokáže tak rychle třást prsty, když drží lžičku s polévkou. Ale to mi v tom pomáhá zas ten druhý zahraniční šmejd Parkinson. Proč se to sem tak táhne? Snad aby doktoři mohli říkat, že se s tím nic nedá dělat? Moje manželka je strašně rychlá. Ale je jedna věc, kdy není. A to je spaní. V tom je doslova pomalá, hrozná louda. A To je fakt.

VÁCLAV FRANČ: FRÁŇA FRANĚK – NEJVĚTŠÍ ŘEHEČSKÝ SPISOVATEL VŠECH DOB

Fráňa Franěk je největším řehečským spisovatelem všech dob, žil v 19. a 20. století a za svůj dlouhý a plodný život vytvořil celou řadu hodnotných kulturně-literárních děl, přesahujících hranice literatury, stal se významným průkopníkem řady přírodovědných oborů jako např. autor první česky psané učebnice zubního lékařství. Ale jak už to ve faktografii velkých osobností našich dějin bývá, i jeho život je opředen množstvím nepřesností, legend, mýtů a polopравd. Podívejme se nejprve na jeho léta mladosti.

Tak především, Fráňa Franěk se narodil někdy v první polovině 19. století, ale zcela určitě před rokem 1848, kdy Evropou otrásla vlna revolucí. V pozůstalosti se dochovala i fotografie jeho rodného domu, kde by jistě dnes byla umístěna i pamětní deska. Bohužel dům byl z nařízení c. a k. úřadu koncem 19. století zbořen, neboť se před ním scházeli příznivci Fráni Fraňka a jeho velkých myšlenek, které měly změnit ztrouchnivělé

Rakousko-Uhersko na prosperující supervelmoc, jejímž hlavním městem se měla stát právě Řeheč. Fraňkův návrh zasláný císaři Franzi Josefovi v roce 1889, těsně po sebevraždě následníka trůnu a jediného syna Rudolfa, vyvolal v panovnické hlavě nesouhlas, což souviselo s další perzekucí mladého literáta.

V čem spočíval návrh Fráni Fraňka: Tak především Franěk navrhoval trializaci, připojit k Rakousku a Uhersku ještě třetí zemi, tj. Řehečsko, ale vzhledem k tomu, že by se spojení Řehečsko-Rakousko-Uhersko nestalo příliš jazykově zdařilým, navrhoval zjednodušení na Řehečská monarchie a navrhoval císaři přesídlit do Řehče nebo vzdát se trůnu a vytvořit Řehečskou republiku, kde by mohl Franz Josef usilovat v řádných a demokratických volbách o post prezidenta.

Ale vraťme se k Fraňkovým rodinným poměrům. Jak už bylo uvedeno, neznáme přesné datum narození, neboť farář Josef Macháček psal dost nečitelně, a v matrice tedy uvedl nejasnou číslici, takže je čitelné pouze úvodní dvojčíslí 18. Dále se může jednat o celou řadu cifer. Navíc fara s matrikou v roce 1848 vyhořela a s ní i důležité materiály o zrození Fráni Fraňka. Údaj spolužáka Fráni pana Ludvíka Ondrúje, že se Fráňa narodil v roce 1861, je značně nevěrohodný, neboť by potom neshořel s matrikou na faře již v roce 1848.

Víme ale zcela bezpečně, že Fráňa Franěk měl matku i otce. Ale vzhledem k již vzpomínanému požáru archivu pouze tušíme, že otec s rodinou příliš nežil, vracel se pouze občas ze svých cest, a jak nejstarší z dvanácti dětí, kterým byl právě Fráňa, vzpomíná ve své knize Příbuzní, cituji:

„Zastavoval se otec pouze občas, matka vzpomínala, že jej viděla asi dvanáctkrát, ale jejich vztah byl silný, a tak jsem měl dvanáct sourozenců.“

Zde se Fráňa pozastavuje nad nesrovnalostmi v počtu sourozenců, ale právě nejmladší bratr Alfons zřejmě nebyl synem otce Fráni Fraňka, neboť se na zadní straně modlitební knížky Amálie Fraňkové, rozené Kubátové (podotýkám, že shoda jmen s českou spisovatelkou známou ve 20. století je čistě náhodná), se našel založený dopis od poštovního příručího pana Alfonse Karáska, který vykonával v Řehči, právě v ulicích, kde rodina Fraňkových bydlela, praktickou část své závěrečné zkoušky. V dopise se vyznává ze svých citů k stárnoucí, ale stále krásné matce Fráni Fraňka, a jak se zdá, jejich vztah nebyl pouze platonický, ale přinesl i plody jejich nerovné lásky, a to věkem i majetkem, neboť Alfons Karásek byl jako c. a k. zaměstnanec pod penzí. V pozdějších letech se podařilo najít pana Alfonse Karáska, bylo mu již asi 80 let, ale na svůj vztah k Amálií Fraňkové, rozené Kubátové, si nevzpomíná a na dotazy odpovídal stále

stejně: „Bažanta!“

Vraťme se ještě k otci Fráni Fraňka panu Františku Fraňkovi. O něm se také mnoho neví, až na to, že se potuloval po světě a domů zaskakoval spíše náhodně, neplánovaně. Můžeme se tedy domnívat, že otec byl buď námezdní dělník, bezzemek, pohůnek na statku, děvečka pro všechno, potulný muzikant, vysloužilý voják, nebo všechno dohromady.

Rodná krajina Fráňu očarovala a často se do ní ve své tvorbě vrací, například v knize Plav, kde líčí krásy místního splavu, kde se jako malý chlapec několikrát topil, než se konečně ve čtrnácti letech naučil plavat. I proto je jeho kniha tak obsáhlá a zajímavá.

A jaký byl Fráňa Franěk žák a student? Sám ve svém díle Nenáviděná škola vzpomíná takto: „Moje dětství se nijak nelišilo od dětství ostatních dětí. Do obecné školy jsem musel chodit tři čtvrtě hodiny pěšky přes panskou bažantnici. A škola? To nebyl ten přístav vzdělanosti, jak učil Komenský, ale muka, kde jsme museli dřít na školní zahradě!“

A Fráňova vzpomínka na školní léta: „Když jsem byl ještě malej, tak jsem nevěděl, co to znamená propadnout. Ale když jsem šel do první třídy, tak jsem měl hrozný strach, že se budu špatně učit, propadnu a zlomím si třeba ruku nebo nohu.“

Zajímavé je, že Franěk nebyl nijak pilným žákem, ale byl chytřejší než ředitel místní jednotřídky Inocenc Pučálka, za což jej tento nenáviděl, což se projevilo například při fotografování celého oddělení, kde musel Fráňa, jak dokazuje fotografie, sedět na samém konci řady.

Vzhledem k tomu, že Fráňovo rodinné prostředí nedávalo naději na další studie, protloukal se životem jako jeho otec, ale svoje schopnosti uplatnil všelijakým způsobem a dokázal si zajistit řádnou obživu, neštítel se dokonce ani žebroty, ale pouze s platným živnostenským listem. Jeho talentu si jednou v místním hostinci všiml kostelník Jan Johan Procházka, když Fráňa za pivo přednášel nevzdělaným návštěvníkům krčmy U Vola. Zde se někteří badatelé přou o název místní krčmy s poukazem, že místní hostinský se jmenoval Václav Volf, takže nápis krčma U VOLFA někdo zhanobil tím, že písmeno F šikově odstranil. Někteří jedinci dokonce vinní tímto hanebným činem právě Fráňu, neb byl v dětství a v letech mladosti náramný šprýmař. Skutečného viníka se ovšem dosud nepodařilo vypátrat a Policie ČR zatím pokračuje v pátrání po neznámém pachateli.

Takže v hostinci U Vola Fráňa pořádal své četné přednášky, které kvitovaly s povděkem především manželky návštěvníků zařízení. Už méně ovšem samotní návštěvníci, neboť se nemohli bavit o ženských a bourání c. a k. mocnářství. Zde bych zařadil jeden z citátů, kterým Fráňa vzdělával

zdejší námezdní dělníky a malorolníky, aby si uvědomovali svoji nelehkou situaci a snažili se ji cíleně měnit:

„Jestliže chápeme abstraktno v chápání absolutním, s přihlédnutím k zřeteli povšechně konkrétním, tj. v nazírání na věc jako hmotný subjekt s duševním trojrozměrným posláním, lze prostou úvahou ozřejmit chování abstraktna jako pojmu konkrétně-historického, s definovatelným, přesně určeným množstvím vlastností, matematicky vyjádřitelným, biologicky popsaným a fyzikálně měřitelným, s abstraktnem jako lidskou poznatelnou hodnotou našeho smyslového vnímání, jako masu poznatků, kterou lidská bytost je schopna vstřebat a představit si, zaznamenat díky kapacitě mozkové.“

Citace z díla *Abstraktno*, kterou vydal nakladatel Jelínek a syn v roce 1865, hypotéza otištěna na str. 18.

Kostelník Jan Johan Procházka jako jeden z mála pochopil Fráňův talent a po prosbách hostinského Volfa, aby mu neodháněl kunčofty, zařídil přemístění Fráni na místo odpovídající jeho schopnostem, a tak se stal Fráňa zprvu pacientem, ale později zřízcem psychiatrického oddělení místního blázince U Nemilosrdných bratří. I tento pobyt dal Fráňovi hodně. Především jeho rychlý pracovní postup, kdy se z obyčejného pacienta stal zřízcem, je obdivuhodný a kronikář zařízení si musel povšimnout neobyčejného talentu mladého jedince. Navíc zde Fráňa nachází celou řadu pozoruhodných individuí, od kterých čerpá nepřeberné množství poznatků a objevů. Doplnuje si zde znalosti z dějepisu, které byly na malotřídce nedostatečné, ačkoliv měl na vysvědčení vždy dostatečnou, když se seznamuje s jistým Antonem Fridrichem, který tvrdí, že je převtěleným Napoleonem, a tak již zde vznikají další velká Fráňova díla, například jeho nezapomenutelný román s hororovým podtextem vracějící se do dob velké francouzské revoluce Gilotina nebo cestopisný román *Cesta na Svatou Helenu*.

Zlomovým momentem života se potom stává počátek prusko-rakouské války, kdy Fráňa, sic chráněncem primáře místního blázince felčara Karla Němce (opět shoda se jménem manžela Boženy Němcové čistě náhodná), musí narukovat a obléknout bílý kabátec rakouské armády. Absolvuje několik významných bitev, např. u Sadové, kde se setkává se svým bývalým spolužákem Ludvíkem Ondrůjem, který mu údajně zachrání život, je raněn a prchá v přestrojení za jeptišku do zařízení, kde mu bylo nejlépe, do místního blázince.

Díl mapující dětství a mladá léta Fráni Fraňka končí, další díly budou po

důkladné analýze života řehečského velikána navazovat, ale na závěr odcitujme jeho vlastní vzpomínku na dětství:

„Ráno sypeme ptáčkům do krmítek a díváme se, jak se slétávají do budky, na plot napichujeme rozkrojená jablka. Někdy přiletí i datel a má červenou čepičku, ale ten se hrozně bojí, takže se lekne a rychle odletí a pak musíme dlouho čekat, než se přesvědčí, že mu nehrozí žádné nebezpečí!“

Jméno Fráni Fraňka je dnes známo prakticky po celém světě a je mně velice těžko dnes vybrat jen jedno z jeho nesčetných děl, která tak výrazně ovlivnila světovou literaturu, ale domnívám se, že přece jenom jedna kniha ční nad těmi ostatními, neboť inspirovala celou řadu českých, ale i světových autorů. Vždyť z čeho čerpala Božena Němcová, když psala svoji Babičku? Kam sáhl Karel Čapek při práci na své Matce či Anton Pavlovič Čechov na dramatu Tři sestry? Ano, tušíte správně, všichni títo a mnoho a mnoho dalších, namátkou ještě přidám Johna Fitzgeralda Johnsonna s románem Prababička nebo Ivana Ivanoviče Kokodákova s dílem Pradědeček na scestí, ale vzpomeňme na bratry Karamazovy a další a další..., ti všichni pod vlivem četby díla Fráni Fraňka napsali svoje romány a jsou jen pouhými epigony Fraňka. Tento řehečský velikán totiž ve svém díle nevídaným geniálním talentem zvládl všechny výše uvedené problematiky, když napsal jeden ze svých největších románů, asi už tušíte, a tušíte správně, jedná se o román s všezahrnujícím názvem Příbuzní!

A právě v těchto románech Fráňa píše o všech těch babičkách, prababičkách, sestřích, bratřech, matkách, otcích, bratrancích, sestřenicích, pratetách, prastrýcích i strýci z matčiny strany pocházejícím ze Slovenska, kterého familiérně označuje ujo.

Chtěl bych se zmínit i o tom, že Fráňa předpověděl i budoucnost naší literární soutěže, tedy Řehečské slepice, neboť již v 80. letech 19. století píše zajímavou knihu, která inspirovala paní Adamsovou k natočení filmů o lvici Else a napsání knihy Můj život se lvy. Fráňa Franěk, jinak nešťastně ženatý a chorobně žárlivý na svoji ženu Pepinu, předpověděl existenci Řehečské slepice v autobiografickém díle Můj život se slepicí.

Myslím si, že by se dalo o Fraňkově tvorbě mluvil dlouho, a myslím, že v rámci dnešního semináře o tom bude ještě řeč, ale přece jenom si dovolím krátkou vsuvku o jednom méně známém díle, o kterém se málo ví, neboť se mnozí domnívají, že jej napsal v roce 1861 pan Jiří Pekárek, pradědeček prezidenta České stomatologické komory, ale opak je pravdou. Tento původně román se stal později vlastně první česky psanou učebnicí pro adepty zubního lékařství a i v dnešní době z něj řada vyučujících na

lékařských fakultách čerpá nové a nové poznatky. Román se původně zdá jako historický, ale jeho odkaz přesahuje dalekou budoucnost, neboť zuby budou bolet stále, jak v závěru díla prorokuje jedna z hlavních postav románu. Nakonec proč neprozradit, že právě tímto dílem se inspiroval Alois Jirásek, když psal svoje Staré pověsti české. A již asi tušíte, že onen známý román, první česky psaná učebnice zubního lékařství v Čechách od Fráni Fraňka, se jmenuje Kazy tety Libuše!

Chtěl bych také konečně odhalit jednu z literárních záhad, a tak dojde na konfrontaci díla Fráni Fraňka a Fráni Šrámka. Všichni víte z Řechešských novin, že této problematice se věnuje především jazykovědec Lubomír Krkolam, a vzhledem k tomu, že pan profesor Krkolam náhle onemocněl, údajně si zauznil jazyk, a na dnešní sympozium se omluvil, dovolím si citovat z jeho tvorby: „Prostudoval jsem celou řadu materiálů, a musím jednoznačně říct, že je to naopak!“ Tolik Krkolam na výtky Josefa Jizvičky ze Sobotky, který hájí autora z Podhumprechtska.

Ale podívejme se pravdě do očí. Tak třeba například Fraňkův román Plav, popisující, jak se Fráňa učil plavat, dal podnět pro o mnoho let později napsaný Šrámkův Splav. Stejně tak opisuje Šrámek i v případě děl Tělo a Léto, kterým předcházela Fraňkova díla Trub, ve kterém Franěk zachycuje počátky organizování hasičstva na Řehečku, a Babí léto.

Nyní dovoďte, abych se v dnešním programu věnoval i otázce, zda opisoval Franěk od Šrámka, či Šrámek od Fraňka. Především bych chtěl dokázat panu Josefu Jizvičkovi ze Sobotky, že Franěk není žádný místní pisálek a plagiátor! Myslím si, že nejlépe bude ukázat si to na konkrétním příkladu. Většina z vás asi zná dílo Fráni Šrámka Měsíc nad řekou, které bylo i zfilmováno. Bohužel méně je už známá divadelní hra Fráni Fraňka Týden pod dekou. Franěk toto dílo napsal o třicet dva let dříve než Šrámek, ale protože v něm pranýřoval maloměšťáckou společnost, a především neduhy tehdejšího c. a k. mocnářství, byla jeho hra zakazována a nakonec zcela zapomenuta. Toho dokázal využít Šrámek a napsat podle původního scénáře hru novou, ale v mnohém podobnou Fraňkově předloze. Už jen jméno hry Měsíc nad řekou nápadně kopíruje Fraňkův Týden pod dekou, nebo jména hlavních postav. U Fraňka se jedná o rodiny Dolinů a Piškotů, u Šrámka Hlubinů a Roškotů. Ale nápadně to uvidíme podle scénáře.

Jedná se o scénář hry poprvé uvedené 1. února 1922 v Městském divadle na Královských Vinohradech za vedení Jaroslava Kvapila ve scénické úpravě Josefa Weniga.

Dějství třetí. Pokoj. Nástěnné hodiny ukazují pět minut po dvanácté. Lampě dochází dech. Široký dech noci vstupuje otevřeným oknem. Probuzený chřástal

několikrát zavolá. Scéna okamžik prázdná. Pak se otevřou prudce dveře Hlubinova pokojíku a vstoupí Slávka, za ní Villy.

Slávka: Bože, zapomněli jsme –

Villy: Na lampu!

Slávka: Dohořela málem –

Villy: Čadí!

Slávka: Myslíla jsem, že si jej dáte již tady na hlavu. Co jsem vám udělala, Vilíku?

Villy: Napravila jste mi hlavu.

Slávka: Nu, ano ... podařilo se mi to, na štěstí. Bože, nedupejte tak přece –

Villy: Oklamala jste mne, napravila jste mi hlavu.

Slávka: Musilo to býti. Počal jste se chovati tak ... pošetile –

Villy: To není pravda. Dály se nějaké tajemné věci, řeka byla při tom, měsíc, celá noc. Chtěl jsem být také při tom.

Slávka: Měl jste náhle takové ... nedobré oči, Vilíku!

(blíže pod oknem intonuje mužský hlas)

Villy: Tu je máme, tatíky! Jak teď z té kaše ven? Co jim řekneme?

Slávka: Rekněte jim, co jste řekl mně. Così o otevřeném nebi na konci ulice.

Hlubina: Haló! Slávko! Jsi ještě vzhůru?

Slávka: Neukážete se se mnou v okně?

Villy: Počkám.

Hlubina: Ponocovala zase s knížkou a měsíčkem! Vedeme ti, děvečko, ještě na okamžik hosta.

Slávka: Mám pro vás také překvapení.

Tolik krátká ukázka a teď vám předvedu, jak ve své hře popsal třetí dějství hry Týden pod dekou Fráňa Franěk. Hra byla poprvé uvedena v psychiatrické léčebně 28. února 1890 pod vedením Fráni Fraňka, údajně hru sám režíroval i hrál postavu Vildy Piškota.

Dějství třetí. Nástěnné hodiny ukazují pět minut před dvanáctou. Lampě uchází petrolej. Soused Chřástal vykřikuje: Ticho! Ticho! Je půlnoc! Scéna je vylidněná. Pak se otevřou prudce dveře z koupelny a vstoupí Slávka v průsvitném župánku, za ní spoře oděný Vilda.

Slávka: Člověče, zapomněli jsme –

Vilda: Na co?

Slávka: Na ochranu! Co když –

Vilda: Vadí?

Slávka: Myslela jsem, že jsem si ji dala tady ... co jsem ti udělala, Vildo?

Vilda: Napravila jsi mě, už jsem se bál, že nejsem k ničemu ... jako chlap.

Slávka: Nu ano ... podařilo se mi to, na štěstí.

Vilda: Napravila jsi mě, doufám, že už teď bude všechno v pořádku.

Slávka: Muselo to být! Choval jsi se tak – pošetile ...

Vilda: To není pravda. Dály se nějaké tajemné věci, celý týden, co jsem tady prožil s tebou pod dekou, celé ty noci. Chtěl jsem být při tom s tebou jen jednou a ...

Slávka: Měl jsi takové chutě ... docela to s tebou ušlo, Vildo!

(pod okny se ozývají mužské hlasy)

Vilda: Už jsou tady! Proč už dnes? Měli přijet až zítra. Jak teď z té šlamastyky?

Slávka: Řekneš jim, cos řekl mně.

Dolina: Slávko, jsi ještě vzhůru?

Slávka: Neukážeme se jim v okně spolu, Vildo?

Vilda: Raději ne, c. a k. úřady nikdy nespí!

Dolina: Vidíte ji, zase ponocovala, místo aby dělala něco užitečného, třeba vyšívala! Vedu ti, děvenko, zákazníka.

Slávka: Já mám pro vás taky překvapení.

Tolik krátká ukážka. A nyní si už každý z vás udělá úsudek o tom, kdo od koho opisoval. Tak co, pane Josefe Jizvičko, ještě potřebujete důkazy?

ČAJ pro chvíle pohody

č.88, leden 2014, ročník XIII

Vydáno 5. ledna 2014 v Nové Pace

Redakce: Václav Franc, K Hájku 1724, 509 01 Nová Paka

Franczub@seznam.cz

Grafická úprava titulní strany Jozev dřevník Borovský

Interní tiskovina LISu

TEXTY NEPROŠLY JAZYKOVOU ÚPRAVOU!